

MULOQOTNING BOLA SHAXSI RIVOJLANISHDAGI AHAMIYATI

Qo'qon Universiteti "Ta'lim"
kafedrasi o'qituvchisi

Sevara Maxmudova
dr.sevararana94@gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar muloqot kompetensiyalari shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar va psixologik ijobiy muhitning ahamiyati eks etgan bo'lib, bolalar muloqotini rivojlantirishning muhim yo'nalishlari yoritilgan. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar muloqotining o'ziga xos xususiyatlari hamda yetakchi faoliyat bosqichlarining ro'li keltirgan.

Kalit so'zlar: ilk yosh, muhit, muloqot, yondashuv, motiv, rivojlanish, usul, faoliyat.

Аннотация. В статье отражены факторы, влияющие на формирование коммуникативных компетенций у детей дошкольного возраста, значение позитивной психологической среды, а также выделены важные направления развития коммуникативных способностей детей. Представлены особенности общения детей раннего и дошкольного возраста, роль ведущих этапов деятельности.

Ключевые слова: ранний возраст, среда, общение, подход, мотив, развитие, метод, деятельность.

Abstract. The article reflects the factors influencing the formation of communicative competencies in preschool children, the importance of a positive psychological environment, and highlights important areas for the development of children's communicative abilities. The features of communication in early and preschool children, the role of the leading stages of activity are presented.

Key words: early age, environment, communication, approach, motive, development, method, activity.

“Bolalik kelajak hayotga tayyorgarlik bosqichidir”. Dunyo bo'ylab mutaxassislarning fikriga ko'ra, tug'ilishdan maktabga kirishgacha bo'lgan davr - bu bolaning eng tez jismoniy va aqliy rivojlanishi, inson uchun zarur bo'lgan jismoniy va aqliy fazilatlarining dastlabki shakllanishi, uning butun keyingi hayoti davomida shakllanib boradigan muhim kompetensiyalarini o'zlashtirishi kechadigan davr hisoblanadi.

Bolaning shaxsiyatini shakllantirishda oilaning ta'siri katta. Oila axloqiy me'yorlarni, qadriyat yo'nalishlarini va xulq-atvor me'yorlarini belgilaydi. Bolaning

ota-onasi bilan bo'lgan munosabati ko'p jihatdan uning kelajakdagi hayotining tabiatini belgilaydi.

Ota-onalar bilan muloqot bolaga ijtimoiy xulq-atvor normalari standartlarini o'rganishga imkon beradi. Muayyan hayotiy vaziyatlarda bola o'z xatti-harakatlarini axloqiy me'yorlar va talablarga bo'ysundirish zarurati bilan duch keladi. Shuning uchun bolaning axloqiy rivojlanishida muloqot normalarini bilish va ularning qadr-qimmati va zarurligini tushunish muhimdir.

Maktabgacha yoshdagi bolalar muloqotini rivojlantirishning muhim yo'nalishlarini ko'rib chiqishga harakat qilamiz. V.N.Belkina bolalik davridagi muloqotni shakllantirishning quyidagi asosiy yo'nalishlarini belgilaydi:

1) Aloqa yo'nalishini bosqichma-bosqich o'zgartirish. Bolada birinchi bir yarim oydan boshlab kattalar bilan muloqot qilish zaruriyati shakllanadi, ammo muloqotning asosiy tashabbuskori kattalardir, chunki kattalar bola va o'zlari o'rtasidagi muloqot holatini yaratadi. Erta yoshdan so'ng bolaning o'zi kattalar bilan aloqadaga kirishishda tashabbus ko'rsatishni boshlaydi, uning qiziqishlari doirasi kengayadi. Keyin, maktabgacha yoshga yetganda, bola o'zi uchun atrofdagi dunyoning yangi qiziqarli ob'ektini kashf etadi – tengdoshlari bilan birga "bolalar jamiyati" rivojlanadi, bu bolalarning bir-biri bilan maxsus muloqotini nazarda tutadi. Binobarin, bolaning muloqotining yo'nalishi ikki tomon bilan tavsiflanadi: bola - kattalar va bola - bola.

2) Muloqotga bo'lgan ehtiyojning mazmuni o'zgarib bormoqda, yanada murakkablashmoqda. M.I. Lisina, ushbu ehtiyojning rivojlanishining quyidagi bosqichlarini ajratib ko'rsatish kerakligini ta'kidlaydi: kattalarning e'tibori va xayrixohligida (0 oydan 6 oygacha); hamkorlikda (erta yoshda); bolaning ehtiyojlariga ishonchli munosabatda (yosh va o'rta) maktabgacha yosh); o'zaro tushunish va empatiyada (katta maktabgacha yosh).

3) Muloqot motivlari: kognitiv, ishbilarmonlik va shaxsiy. Kognitiv motivlar bolaning atrofdagi dunyoga qiziqishi bilan bog'liq jarayon bo'lib, bu asosan bolalarning savollarida aks etadi. Biznes motivlari har qanday faoliyatni amalga oshirishda bolaning kattalar va tengdoshlari bilan hamkorlik qilish holatiga hamroh bo'ladi. Shaxsiy motivlar o'sib borayotgan shaxsning kattalar va tengdoshlari ichki dunyosiga qiziqishini, bolaning boshqa shaxsga ijtimoiy guruh vakili sifatida munosabatini tavsiflaydi.

4) Bola asta-sekin muloqot qilish usullarini o'zlashtiradi. To'g'ridan-to'g'ri muloqot jarayonida yuz ifodalari va pantomima qo'llaniladi, keyin hayotning uchinchi yilidan boshlab bola nutqni muloqot vositasi sifatida ishlata boshlaydi. Dastlab u nutq orqali asosan kattalar bilan muloqot qiladi va faqat maktabgacha yoshdagi ikkinchi yarmida nutq tengdoshlari bilan asosiy muloqot vositasiga aylanadi. Bolaning turli xil aloqa vositalarini egallashida etakchi rol kattalarga tegishli.

5) Hayotning birinchi yillaridan boshlab bola nafaqat boshqa odamlar bilan bevosita, shuningdek, bilvosita muloqotga ham kirishadi. Shunday ekan, muloqot bolaning aqliy rivojlanishida muhim ahamiyat ksb etadi. Muloqot jarayonida u atrofda sodir bo'layotgan hodisalarni va ular haqidagi ma'lumotlarni oladi, ularning xususiyatlari va funksiyalari bilan tanishadi. Muloqot jarayonida bolaning o'qishga bo'lgan qiziqishi boshlanadi. Boshqalar bilan muloqot qilish unda ijtimoiy muhitni, jamiyatdagi xulq-atvor normalarini va o'zining kuchli va zaif tomonlarini o'rganishgning imkonini beradi. Bola kattalar va tengdoshlar bilan muloqot qilib, o'z xatti-harakatlarini tartibga soladi, faoliyatda o'zgarishlar qilib, boshqa odamlarning xatti-harakatlarini tuzatishni o'rganadi. Muloqot rivojlanadi, bolaning hissiy sohasi shakllanadi. O'ziga xos insoniy his-tuyg'ularning jamlanmasi bolaning boshqa odamlar bilan muloqot qilish sharoitida paydo bo'ladi.¹

Foydalangan adabiyotlar

1. F.R.Qodirova, R.M.Qodirova. Bolalar nutqini rivojlantirish nazariyasi va metodikasi. darslik. MTMRXQTMOBRO'MM.
2. Babayeva D. Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi (2018). T.: Barkamol fayz media.
3. Makhmudova Oybarchin. (2023). PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF VISUAL ACTIVITIES OF PRESCHOOL CHILDREN. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 8(8), 101–105. <https://doi.org/10.54613/ku.v8i8.815>
4. S.A.Maxmudova, & Qambarova, Y. (2024). NEYROGIMNASTIKANING MAKTABGACHA YOHDAGI BOLALAR RIVOJLANISHIGA TA'SIRI, O'RNII VA AHAMIYATI. *University Research Base*, 112–115. Retrieved from
5. Maxmudova, S. (2024). MAKATABGACHA YOSHDAGI BOLALAR BILAN LUG'AT ISHINI OLIB BORISHNING METODIK TIZIMINING QIYOSIY TAHLILI. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 13, 205–210. <https://doi.org/10.54613/ku.v13i.1057>
6. Oybarchin Makhmudova, . (2022). PROBLEMS OF TEACHING PRESCHOOL CHILDREN IN FINE ACTIVITIES. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(01), 17–21. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-03-01-03>
7. Makhmudova, O. (2024). THEORETICAL VIEWS OF FINE ARTS AS A FACTOR OF INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF A PRESCHOOL CHILD. *University Research Base*, 515–518. Retrieved from <https://scholar.kokanduni.uz/index.php/rb/article/view/562>

¹[muloqot-jarayonida-bola-shaxsini-rijovlantirishning-pedagogik-psixologik-jihatlar.pdf](https://scholar.kokanduni.uz/index.php/rb/article/view/562)

8. Qodirov, V. (2024). ILK YOSH (3 YOSHGACHA BO'LGAN) DAVRDA BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISH. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 10(10), 130–133. <https://doi.org/10.54613/ku.v10i10.929>
9. Ушакова О.С., Струнина Е.М. (2004). Методика развития речи детей дошкольного возраста: Учеб.-метод. пособие для воспитателей дошкол. образоват. учреждений. –Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС.
10. Яшина В. И., Алексеева М. М. (2013) Теория и методика развития речи детей. Москва: Издательский центр «Академия».